

ЗАТВЕРДЖЕНО
рішенням Ради адвокатів України
від 26 лютого 2016 року № 68

ПРОГРАМА СКЛАДЕННЯ
КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ

ПРОГРАМА СКЛАДЕННЯ ПИСЬМОВОГО ІСПИТУ:

- I.** Складання цивільних процесуальних документів.
- II.** Складання господарських процесуальних та адміністративних процесуальних документів.
- III.** Складання кримінальних процесуальних документів та процесуальних документів щодо адміністративних правопорушень.
- IV.** Складання висновку щодо правової позиції та тактики захисту або надання іншої правової допомоги по фабулі наданої справи.

I. Складання цивільних процесуальних документів

- 1. Заява про забезпечення позову або заява про забезпечення доказів у цивільній справі.
- 2. Заява про перегляд заочного рішення або заява про видачу судового наказу чи скасування судового наказу.
- 3. Заява у справі окремого провадження.
- 4. Позовна заява про визнання правочину недійсним.
- 5. Позовна заява про захист особистих немайнових прав.
- 6. Позовна заява про захист права власності та визнання права власності на майно.
- 7. Позовна заява про захист права інтелектуальної власності.
- 8. Позовна заява зі спору щодо забезпечення виконання зобов'язань.
- 9. Позовна заява про припинення (розірвання) окремих видів зобов'язань та відшкодування нанесених збитків (шкоди).
- 10. Позовна заява щодо порушення умов договорів лізингу або найму (оренди).
- 11. Позовна заява щодо порушення умов договорів позики або позички.
- 12. Позовна заява зі спору за недоговірними зобов'язаннями.
- 13. Позовна заява про відшкодування майнової та немайнової шкоди.
- 14. Позовна заява зі спору, що виникає із спадкового права.
- 15. Позовна заява зі спору, що виник із особистих немайнових прав та обов'язків подружжя, батьків і дітей, інших членів сім'ї.
- 16. Позовна заява у спорі, що виник із майнових прав та обов'язків подружжя й інших членів сім'ї.
- 17. Позовна заява про захист житлових прав (визнання права користування жилим приміщенням, визнання особи такою, що втратила право користування жилим приміщенням тощо).

18. Позовна заява про захист права власності на земельну ділянку або права користування земельною ділянкою.
19. Позовна заява про захист трудових прав (про поновлення на роботі незаконно звільненого працівника та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу, стягнення заборгованості з заробітної плати, відшкодування моральної шкоди у зв'язку з порушенням трудових прав тощо).
20. Апеляційна або касаційна скарги на рішення суду у цивільній справі.
21. Заява про перегляд рішення за нововиявленими обставинами або заява про перегляд судового рішення Верховним Судом України у цивільній справі.
22. Заява до Європейського суду з прав людини у цивільній справі.

II. Складання господарських процесуальних та адміністративних процесуальних документів

1. Позовна заява про захист суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції.
2. Позовна заява про відшкодування шкоди і збитків, завданих підприємцем довкіллю та законним інтересам суб'єктів господарювання.
3. Відзив на позовну заяву про скасування реєстрації суб'єкта господарської діяльності.
4. Позовна заява про захист права власності та інших майнових прав суб'єкта господарювання.
5. Позовна заява про відшкодування збитків, завданих суб'єкту господарювання порушенням його майнових прав юридичними особами, а також органами державної влади чи органами місцевого самоврядування.
6. Позовна заява про визнання господарського договору недійсним або про розірвання господарського зобов'язання.
7. Заява про визнання суб'єкта підприємницької діяльності банкрутом.
8. Претензія зі спору, що виник із договору перевезення чи з договору про надання послуг зв'язку, чи з договору, заснованого на державному замовленні.
9. Позовна заява зі спорів, пов'язаних із захистом авторського права та суміжних прав або з захистом права на знаки для товарів і послуг, чи з захистом права на винаходи.
10. Позовна заява про відшкодування збитків, завданих суб'єкту господарювання невиконанням або неналежним виконанням господарського договору.
11. Відзив на позовну заяву у господарській справі.

12. Апеляційна або касаційна скарга на рішення господарського суду.
13. Відзив на апеляційну або касаційну скаргу на рішення господарського суду.
14. Заява про перегляд рішення господарського суду за нововиявленими обставинами або заява про перегляд судового рішення Верховним Судом України.
15. Заява про відстрочку або розстрочку виконання рішення господарського суду, або зміну способу та порядку виконання рішення, ухвали, постанови.
16. Адміністративний позов щодо оскарження рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень.
17. Адміністративний позов щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності виборчих комісій, комісій із референдуму, членів цих комісій.
18. Адміністративний позов про визнання нечинним акту ненормативного характеру (наприклад, рішення податкового органу про донарахування податку та штрафних санкцій).
19. Заява про забезпечення доказів або заява про забезпечення адміністративного позову.
20. Апеляційна або касаційна скарга на рішення адміністративного суду.
21. Заява про перегляд рішення адміністративного суду за нововиявленими обставинами або заява про перегляд судового рішення Верховним Судом України.
22. Заява про відстрочення або розстрочення виконання, зміну чи встановлення способу і порядку виконання рішення в адміністративній справі.

III. Складання кримінальних процесуальних документів та процесуальних документів щодо адміністративних правопорушень

1. Скарга на бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань.
2. Заява потерпілого про кримінальне правопорушення.
3. Цивільний позов у кримінальному провадженні.
4. Скарга на постанову про закриття кримінального провадження.
5. Заява про відвід слідчому, судді або присяжному.

6. Клопотання під час досудового розслідування про зміну юридичної кваліфікації або про закриття провадження, або про проведення слідчих (розшукових) чи негласних слідчих (розшукових) дій тощо.
7. Скарга на рішення слідчого про відмову у задоволенні клопотання.
8. Угода про примирення між потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, або угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості.
9. Апеляційна скарга на ухвалу слідчого судді про обрання запобіжного заходу – тримання під вартою.
10. Клопотання під час підготовчого провадження про зміну підсудності або про зміну запобіжного заходу.
11. Клопотання під час судового розгляду про залучення експерта або про допит свідків.
12. Клопотання про визнання доказу недопустимим.
13. Зауваження на журнал судового засідання.
14. Апеляційна скарга на вирок суду або на ухвалу суду.
15. Касаційна скарга на вирок суду.
16. Заперечення на апеляційну скаргу або касаційну скаргу в кримінальному провадженні.
17. Клопотання про перегляд судового рішення Верховним Судом України.
18. Клопотання про помилування.
19. Клопотання в справі про адміністративне правопорушення про перекваліфікацію діяння або про призначення експертизи.
20. Апеляційна скарга на постанову суду в справі про адміністративне правопорушення.
21. Заперечення на апеляційну скаргу в справі про адміністративне правопорушення.
22. Заява до Європейського суду з прав людини у кримінальній справі.

IV. Складання висновку щодо правової позиції та тактики захисту або надання іншої правової допомоги по фабулі наданої справи

ПРОГРАМА СКЛАДЕННЯ УСНОГО ІСПИТУ

- I.** Історія адвокатури. Правовий статус адвокатури та адвокатська діяльність.
- II.** Правила адвокатської етики.
- III.** Конституційне право.
- IV.** Цивільне право.
- V.** Цивільне процесуальне право.
- VI.** Кримінальне право.
- VII.** Кримінальне процесуальне право.
- VIII.** Господарське та господарське процесуальне право.
- IX.** Законодавство про працю.
- X.** Житлове право.
- XI.** Сімейне право.
- XII.** Законодавство про адміністративні правопорушення та адміністративне судочинство.
- XIII.** Бюджетне, податкове та митне законодавство.
- XIV.** Законодавство про довкілля (земельне, водне, про надра тощо).
- XV.** Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.

I. Історія адвокатури. Правовий статус адвокатури та адвокатська діяльність

- 1. Походження та історичний шлях світової адвокатури. Адвокатура і судові оратори Стародавньої Греції та Риму. Друковані пам'ятки видатних адвокатів цих країн про адвокатські професії та ораторське мистецтво.
- 2. Історія української адвокатури. Судове представництво в Київській Русі у IX-XIII століттях та характерні риси цього представництва.
- 3. Створення професійної адвокатури в Україні, формування поняття "адвокат". Пам'ятки права XIV-XVI століть. Вимоги до осіб, які виявили намір займатися адвокатською діяльністю у цей період.
- 4. Судова реформа 1864 року в Росії. Присяжні повірені в Україні. Повноваження Рад присяжних повірених. Принципи організації та діяльності адвокатури у 1864-1917 роках. Найбільш відомі адвокати цього періоду.
- 5. Адвокатура України у 1917-1922 роках. Організаційні форми адвокатської діяльності у цей період.
- 6. Адвокатура України у 1922-1931 роках. Керівні органи адвокатури та їх повноваження. Судова реформа 1922 року. Нормативні акти, що

регулювали організацію та діяльність адвокатури України. Порядок набуття статусу адвоката у цей період.

7. Адвокатура України у період 1931-1939 років. Форми діяльності адвокатів, правове та фінансове становище об'єднань адвокатів, оплата праці адвокатів, організація контролю за діяльністю адвокатів і дисциплінарна відповідальність адвокатів у цей період.
8. Нормативно-правові акти, які регулювали діяльність адвокатури у період 1939-1962 років. Правове становище колегій адвокатів та організація діяльності юридичних консультацій. Оплата праці адвокатів, нормативне регулювання. Дисциплінарна відповідальність адвокатів і порядок оскарження дисциплінарних стягнень у цей період.
9. Правове становище адвокатури України у період 1962-1980 років. Законодавчі та нормативні акти, що регулювали діяльність адвокатури. Керівні органи колегій адвокатів та їх повноваження. Прийом і виключення із колегій адвокатів у цей період.
10. Адвокатура України у період 1980-1990 років. Нормативно-правові акти, що регулювали діяльність адвокатури. Створення Спілки адвокатів України. Органи адвокатського самоврядування у цей період.
11. Закон України «Про адвокатуру» 1991 року. Його підготовка, прийняття та введення в дію. Набуття статусу адвоката за цим Законом. Права і обов'язки адвоката, оплата праці та дисциплінарна відповідальність за Законом України «Про адвокатуру».
12. Завдання адвокатури згідно з Конституцією України. Нормативно-правові акти, що регулюють діяльність адвокатури у сучасний період. Положення про Раду адвокатів України. Положення про Вищу кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, Правила адвокатської етики, Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, Порядок підвищення кваліфікації адвокатів України.
13. Організаційні форми адвокатської діяльності за Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Правовий статус і реєстрація адвокатських об'єднань, адвокатських бюро та адвокатів, які займаються адвокатською діяльністю індивідуально.
14. Види адвокатської діяльності. Особливості виконання доручень у кримінальних провадженнях та цивільних справах: прийняття доручення, встановлення розміру та порядку внесення гонорару, обрання правової позиції по справі та узгодження її з клієнтом, можливості та підстави припинення виконання доручення та дострокове розірвання угоди про надання правової допомоги.
15. Структура органів адвокатського самоврядування відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».
16. Поняття адвокатської таємниці та гарантії адвокатської діяльності згідно із Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Форми

реагування адвокатом на дії осіб, що посягають на втручання чи розкриття адвокатської таємниці та порушують гарантії адвокатської діяльності.

17. Система безоплатної правової допомоги громадянам в Україні. Роль адвокатури в ній. Первинна та вторинна безоплатна правова допомога. Порядок надання безоплатної вторинної правової допомоги в кримінальних провадженнях.
18. Набуття права на заняття адвокатською діяльністю.
19. Стажування, його мета та порядок проходження. Правовий статус стажиста адвоката. Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю.
20. Оплата праці адвоката та помічника адвоката. Системи оплати праці адвокатів. Основні та додаткові підстави оплати праці адвоката. Оплата праці адвоката при достроковому припиненні виконання угоди про надання правової допомоги.
21. Дисциплінарна відповідальність адвоката. Правові підстави та види дисциплінарних стягнень. Умови і порядок порушення дисциплінарного провадження про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Порядок і строки оскарження рішень про накладення на адвокатів дисциплінарних стягнень. Підстави зупинення та припинення права на заняття адвокатською діяльністю.
22. Акти Національної асоціації адвокатів України: Положення про Раду адвокатів України, Порядок ведення Єдиного реєстру адвокатів України, Положення про ордер адвоката та порядок ведення реєстру ордерів, Положення про внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування.

II. Правила адвокатської етики

1. Основні принципи адвокатської етики. Дія Правил адвокатської етики за предметом, колом осіб та в часі.
2. Незалежність та свобода адвоката у здійсненні адвокатської діяльності. Обов'язки адвоката щодо дотримання цього принципу.
3. Конфіденційність. Обов'язок адвоката зберігати адвокатську таємницю.
4. Компетентність і добросовісність. Обов'язки адвоката щодо дотримання цього принципу.
5. Повага до адвокатської професії. Обов'язки адвоката щодо дотримання цього принципу.
6. Вимоги до рекламування адвокатської діяльності.
7. Етичні засади відносин адвоката з клієнтами. Підстави для надання адвокатом правової допомоги. Форма та зміст договору про надання правової допомоги.

8. Особи, від яких адвокат може прийняти доручення на надання правової допомоги. Забезпечення підтвердження згоди клієнта на надання йому правової допомоги певним адвокатом.
9. Інформування клієнта щодо правової позиції у справі та хід виконання доручення.
10. Дотримання принципу законності на стадії прийняття та виконання доручення клієнта. Дотримання поваги до прав інших адвокатів на стадії прийняття доручення клієнта.
11. Засади прийняття доручення клієнта декількома адвокатами, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням.
12. Гонорар та оплата фактичних видатків, пов'язаних з виконанням доручення. Отримання невнесеного (недонесеного) гонорару.
13. Одностороннє розірвання клієнтом договору про надання правової допомоги. Одностороннє розірвання адвокатом договору про надання правової допомоги. Розірвання договору про надання правової допомоги за взаємною згодою адвоката і клієнта. Обов'язки адвоката при розірванні договору.
14. Етичні аспекти відносин адвоката з клієнтом – юридичною особою.
15. Етичні аспекти здійснення захисту за дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги або в разі залучення захисника для проведення окремої процесуальної дії.
16. Етичні аспекти відносин адвоката з судом та іншими учасниками судового провадження.
17. Етичні аспекти відносин адвоката з органами досудового розслідування та адміністративної юрисдикції.
18. Етичні аспекти взаємин між адвокатами.
19. Дотримання норм адвокатської етики в громадській, науковій та публіцистичній діяльності адвоката.
20. Адвокатське бюро, адвокатське об'єднання як суб'єкти відносин щодо забезпечення дотримання Правил адвокатської етики.
21. Органи адвокатського самоврядування як суб'єкти відносин щодо забезпечення дотримання Правил адвокатської етики.
22. Загальні засади застосування дисциплінарної відповідальності за порушення Правил адвокатської етики. Дисциплінарна відповідальність за несплату щорічних внесків адвокатів на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування.

III. Конституційне право

1. Конституція України про діяльність адвокатури. Механізми реалізації цих конституційних положень. Конституційне право на правову допомогу.

2. Право громадян на працю. Правова допомога при захисті передбаченого Конституцією права на працю.
3. Конституційні гарантії захисту честі, гідності та ділової репутації особи. Механізм правової допомоги, що може бути надана адвокатом при захисті цих прав.
4. Відшкодування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної особі органами державної влади та місцевого самоврядування. Здійснення адвокатом представництва громадян у цих справах.
5. Повноваження Конституційного Суду України. Форми звернення до Конституційного Суду України. Провадження в справах у Конституційному Суді України.
6. Судова система згідно з Конституцією України. Основні засади судочинства. Правовідносини, на які поширюється юрисдикція судів.
7. Право на житло згідно з Конституцією України. Надання адвокатом правової допомоги при захисті житлових прав.
8. Конституційне право на оскарження до суду рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових та службових осіб.
9. Конституційні принципи статусу суддів. Умови призначення на посаду та підстави звільнення з посади суддів.
10. Право на освіту та охорону здоров'я. Надання адвокатом правової допомоги при порушенні цих прав.
11. Соціальні права громадян України. Правова допомога адвоката при порушенні соціальних прав громадян.
12. Громадянство України. Набуття та втрата громадянства. Нормативно-правові акти, що регулюють ці питання.
13. Державний устрій України. Формування парламенту, уряду, органів місцевого самоврядування. Президент України, його обрання. Повноваження Президента України.
14. Обов'язки громадян України. Правова допомога адвоката у випадках притягнення громадян до відповідальності за порушення конституційних обов'язків.
15. Конституційні права людини і громадянина. Механізм реалізації цих прав. Захист прав людини і громадянина. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про посилення судового захисту прав та свобод людини і громадянина».
16. Випадки обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина. Порядок прийняття законів та набрання ними чинності.
17. Акти Кабінету Міністрів України, порядок їх прийняття та набрання ними чинності. Формування Кабінету Міністрів України, його повноваження.

18. Повноваження Прокуратури України відповідно до Конституції України, організація та порядок діяльності.
19. Захист прав і свобод людини судом. Принцип недоторканості у конституційному праві. Право на правову допомогу. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя».
20. Політичні партії, громадські організації, професійні спілки. Утворення та діяльність політичних партій та громадських організацій, згідно з Конституцією України.
21. Конституційні гарантії свободи вільного вираження поглядів, свободи совісті та мирних зібрань. Конституційні гарантії свободи пересування та політичних прав.
22. Основні положення конституційної реформи щодо здійснення представництва іншої особи в суді, а також захисту від кримінального обвинувачення виключно адвокатом. Незалежність адвокатури України.

IV. Цивільне право

1. Загальні засади цивільних відносин (поняття, види та структура). Джерела цивільного права України. Дія актів цивільного законодавства у часі та просторі. Звичай. Аналогія права та аналогія закону.
2. Підстави виникнення цивільних прав і обов'язків. Здійснення цивільних прав та виконання обов'язків. Право на захист цивільних прав та інтересів.
3. Поняття фізичної особи. Цивільна правоздатність і дієздатність фізичної особи. Опіка та піклування. Органи опіки та піклування. Правочини, які вчиняються з дозволу органу опіки та піклування.
4. Поняття юридичної особи. Види і організаційно-правові форми юридичних осіб. Створення, реорганізація та ліквідація юридичної особи.
5. Види об'єктів цивільних прав. Поняття речі та їх класифікація. Поняття цінного паперу. Нематеріальні блага. Обороздатність об'єктів цивільного права.
6. Поняття та види правочинів. Принцип свободи договору. Загальні вимоги, додержання яких є необхідним для чинності правочину. Форма правочину. Нотаріальне посвідчення правочину.
7. Недійсність правочину. Правові наслідки недійсності правочину. Момент недійсності правочину. Оспорюваний та нікчемний правочин. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними».
8. Поняття і підстави представництва. Види представництва. Правочини, які може вчиняти представник. Довіреність.

9. Поняття строку та терміну у цивільному праві України. Визначення та обчислення строків. Поняття позовної давності. Загальна та спеціальна позовна давність. Наслідки спливу позовної давності. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.
10. Поняття і види особистих немайнових прав. Спростування недостовірної інформації. Право на відшкодування майнової та моральної шкоди. Судовий захист особистих немайнових прав.
11. Право на повагу до гідності та честі, недоторканності, ділової репутації. Відповідальність за порушення цих прав. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи».
12. Поняття права власності. Зміст права власності. Форми права власності в Україні. Підстави набуття та припинення права власності. Набувальна давність. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності».
13. Підстави припинення права власності. Поняття і види права спільної власності. Здійснення права спільної сумісної і спільної часткової власності. Припинення права на частку у спільному майні.
14. Право власності на землю. Самочинне будівництво. Припинення права власності на землю. Право власності на житло.
15. Захист права власності. Види речових прав на чуже майно. Захист речових прав на чуже майно. Встановлення та зміст сервітуту. Припинення сервітуту.
16. Поняття права інтелектуальної власності. Суб'єкти і об'єкти права інтелектуальної власності. Підстави виникнення права інтелектуальної власності. Захист права інтелектуальної власності.
17. Поняття зобов'язання та підстави його виникнення. Сторони у зобов'язанні. Заміна сторони у зобов'язанні. Загальні умови виконання зобов'язання. Підстави припинення зобов'язання.
18. Види забезпечення виконання зобов'язання. Форма правочину щодо забезпечення виконання зобов'язання. Загальні умови забезпечення виконання зобов'язань. Правові наслідки порушення зобов'язань.
19. Поняття та види договору. Свобода договору. Зміст договору. Істотні умови договору. Порядок розірвання або зміни договору. Правові наслідки розірвання або зміни договору.
20. Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду. Підстави відповідальності за завдану моральну шкоду. Способи відшкодування майнової шкоди. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. Постанови Пленуму Верховного Суду України, що стосуються питань відшкодування шкоди. .

21. Поняття спадкування. Види спадкування. Склад спадщини. Спадкування за заповітом. Тлумачення заповіту. Виконання заповіту. Недійсність заповіту. Спадковий договір. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування».
22. Спадкування за законом. Черговість спадкування за законом. Прийняття спадщини. Строки для прийняття спадщини. Право на відмову від прийняття спадщини. Охорона спадкового майна. Оформлення права на спадщину.

V. Цивільне процесуальне право

1. Дія цивільного процесуального закону у часі, просторі та по колу осіб. Межі судового розгляду.
2. Принципи цивільного процесуального права.
3. Підвідомчість та підсудність цивільних справ. Види підвідомчості і підсудності.
4. Докази та засоби доказування. Обов'язковість доказування. Строки подання доказів у цивільному процесі. Оцінка доказів. Робота адвоката щодо забезпечення доказами позовних вимог.
5. Забезпечення позову і забезпечення доказів. Діяльність адвоката з цих питань.
6. Заходи процесуального примусу. Підстави і порядок застосування заходів процесуального примусу. Види заходів процесуального примусу.
7. Судові витрати, їх види. Звільнення від судових витрат. Розподіл судових витрат між сторонами у цивільній справі.
8. Процесуальні строки. Судові виклики і повідомлення.
9. Сторони в цивільному процесі, їхні права. Треті особи. Представники сторін і третіх осіб. Адвокат як представник у цивільному процесі.
10. Пред'явлення позову. Зустрічний позов. Підготовка та подання позову. Надання правової допомоги стороні з цих питань адвокатом.
11. Зміст і форма позовної заяви. Наслідки подання позовної заяви, що не відповідає вимогам закону. Підготовка адвоката до складання позовної заяви.
12. Фіксування судового процесу. Журнал судового засідання. Порядок складання та оформлення протоколів про окремі процесуальні дії. Зауваження щодо технічного запису судового засідання, журналу судового засідання та їх розгляд.
13. Рішення суду. Законність і обґрунтованість судових рішень у цивільних справах. Аналіз адвокатом рішення у цивільній справі. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судові рішення у цивільній справі».

14. Справи окремого провадження. Порядок їх розгляду. Встановлення фактів, що мають юридичне значення. Підготовка і ведення адвокатом таких справ. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення».
15. Наказне провадження. Заява про видачу та скасування судового наказу. Судова практика.
16. Заочний розгляд справи. Заочне рішення. Скасування та оскарження заочного рішення.
17. Право апеляційного оскарження судових рішень і ухвал. Строки оскарження. Форма і зміст апеляційної скарги. Заперечення на апеляційну скаргу. Методика складання апеляційної скарги. Порядок її подання. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку».
18. Право касаційного оскарження рішень. Строки оскарження. Форма і зміст касаційної скарги. Методика складання касаційної скарги. Порядок її подання. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику розгляду цивільних справ в касаційному порядку».
19. Подання додаткових документів. Пояснення адвоката в суді апеляційної і касаційної інстанцій, чим вони відрізняються від промови адвоката в суді першої інстанції в цивільній справі.
20. Перегляд судових рішень Верховним Судом України. Надання адвокатом правової допомоги в таких справах. Судова практика Верховного Суду України (навести приклади конкретних рішень Верховного Суду України, якими вирішено питання неоднакового застосування судом (судами) касаційних інстанцій одних і тих самих норм матеріального права.
21. Виконання судових рішень. Надання адвокатом правової допомоги сторонам на цій стадії.
22. Зупинення та закриття провадження у справі. Залишення заяви без розгляду. Надання адвокатом правової допомоги у таких ситуаціях.

VI. Кримінальне право

1. Законодавство України про кримінальну відповідальність. Дія кримінального закону в часі, просторі та по колу осіб.
2. Поняття злочину. Класифікація злочинів. Відмежування злочину від проступку та діянь, що не являють собою суспільної небезпеки. Закінчений та незакінчений злочин. Готування до злочину. Добровільна відмова при незакінченому злочині. Покарання при незакінченому злочині.

3. Поняття вини та її форми. Поняття осудності та неосудності в кримінальному праві. Обмежена осудність. Примусові заходи медичного характеру. Види примусових заходів медичного характеру. Продовження, зміна або припинення застосування заходів. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування».
4. Співучасть у злочині. Види співучасників. Відмежування співучасті від переховування або обіцяного неповідомлення про підготовлюваний або вчинюваний злочин. Кримінальна відповідальність співучасників. Добровільна відмова співучасників.
5. Повторність, сукупність і рецидив злочинів.
6. Необхідна оборона та крайня необхідність. Перевищення меж необхідної оборони. Уявна оборона. Захист у таких справах.
7. Звільнення від кримінальної відповідальності та від відбування покарання.
8. Поняття покарання. Види покарань. Основні та додаткові покарання. Призначення покарань за сукупністю злочинів та сукупністю вироків. Правила складання покарань. Зарахування строку попереднього ув'язнення. Обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.
9. Спеціальна конфіскація. Випадки застосування спеціальної конфіскації. Заходи кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб: їх види; підстави для застосування та підстави для звільнення юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру.
10. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх».
11. Злочини проти основ національної безпеки, їх кваліфікуючі ознаки.
12. Умисне вбивство. Погроза вбивством. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи».
13. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи».
14. Злочини проти власності, їх кваліфікуючі ознаки та розмежування між ними. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності».
15. Злочини у сфері господарської діяльності, їх кваліфікуючі ознаки. Контрабанда. Фіктивне підприємництво. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). Шахрайство з фінансовими ресурсами.

Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності».

16. Злочини проти громадської безпеки, їх кваліфікуючі ознаки. Терористичний акт, втягнення у вчинення терористичного акту. Фінансування тероризму. Бандитизм та його відмінність від злочинів проти власності, скоєних організованою злочинною групою. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями».
17. Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. Незаконне заволодіння транспортним засобом.
18. Хуліганство та його відмінність від злочинів проти здоров'я людини. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про хуліганство».
19. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання з метою збуту чи незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів та подібні дії, вчинені без мети збуту. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів.
20. Поняття службової особи. Зловживання владою або службовим становищем. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу. Службове підроблення. Декларування недостовірної інформації. Службова недбалість.
21. Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. Незаконне збагачення. Підкуп. Провокація підкупу. Зловживання впливом. Особливості захисту в таких справах.
22. Злочини проти правосуддя. Порушення права на захист. Невиконання судового рішення. Розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування. Втручання в діяльність захисника чи представника особи. Погроза або насильство щодо захисника чи представника особи, умисне знищення або пошкодження їх майна. Посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги.

VII. Кримінальне процесуальне право

1. Кримінальне процесуальне законодавство України та сфера його дії в просторі, часі та за колом осіб. Завдання кримінального провадження.

2. Загальні засади кримінального провадження. Верховенство права, законність, рівність перед законом і судом, презумпція невинуватості, забезпечення права на захист, доступ до правосуддя: нормативно-правовий механізм забезпечення реалізації. Змагальність сторін як основоположна засада функціонування кримінального судочинства в Україні.
3. Процесуальні гарантії діяльності адвоката в кримінальному провадженні.
4. Види адвокатської діяльності в кримінальному провадженні. Загальні правила участі захисника у кримінальному провадженні. Порядок залучення захисника та підтвердження його повноважень на участь у кримінальному провадженні. Випадки обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні. Відмова від захисника і його заміна.
5. Участь адвоката на стадії досудового розслідування, його права та обов'язки. Участь адвоката у слідчих (розшукових) діях. Суть, методика, значення та тактика участі адвоката в процесуальних діях на стадії досудового розслідування.
6. Загальні положення про негласні слідчі (розшукові) дії, види та підстави їх проведення.
7. Клопотання адвоката на досудовому розслідуванні. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого та прокурора на стадії досудового розслідування. Оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування.
8. Поняття доказів, належність та допустимість при визнанні відомостей доказами. Визнання доказів недопустимими. Обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Обов'язок доказування. Висновок експерта як джерело доказу у кримінальному провадженні. Права адвоката щодо збирання доказів. Оцінка доказів.
9. Відводи. Обставини, що виключають участь слідчого судді, судді або присяжного в кримінальному провадженні. Підстави для відводу прокурора, слідчого, захисника, представника, спеціаліста, перекладача, експерта, секретаря судового засідання. Заява про відвід та порядок вирішення питання про відвід. Наслідки відводу.
10. Заходи забезпечення кримінального провадження, їх види, загальні правила застосування. Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід. Загальні положення тимчасового доступу до речей і документів. Тимчасове вилучення майна. Арешт майна. Затримання особи без ухвали слідчого судді, суду.
11. Запобіжні заходи, їх види, мета і підстави застосування. Обставини, що враховуються при обранні запобіжного заходу. Положення щодо порядку скасування і зміни запобіжного заходу. Порядок застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та продовження строку тримання під вартою. Строки та порядок подання апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді про застосування запобіжного заходу.

12. Загальні положення закінчення досудового розслідування. Закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи. Звільнення особи від кримінальної відповідальності.
13. Відкриття матеріалів іншій стороні: порядок та методика здійснення. Правовий режим, методика ознайомлення з матеріалами кримінального провадження. Адвокатське дос'є (провадження).
14. Загальні положення спеціального досудового розслідування та спеціального судового провадження, їх особливості.
15. Особливі порядки провадження щодо кримінальних проступків та в суді присяжних. Участь адвоката у таких формах кримінальних проваджень.
16. Участь адвоката в підготовчому провадженні та судовому розгляді. Його права та обов'язки. Межі та процедура судового розгляду. Здійснення допиту під час судового розгляду. Судові дебати. Промова адвоката. Підготовка та методика її проголошення.
17. Право на апеляційне оскарження. Підстави, порядок і строки апеляційного оскарження. Вимоги до апеляційної скарги. Методика складання адвокатом апеляційної скарги на судові рішення. Подання заперечень на апеляційну скаргу. Відмова від апеляційної скарги, зміна і доповнення апеляційної скарги під час апеляційного провадження. Участь адвоката у суді апеляційної інстанції.
18. Право на касаційне оскарження. Підстави, порядок і строки касаційного оскарження судових рішень. Вимоги до касаційної скарги. Методика складання адвокатом касаційної скарги. Подання заперечень на касаційну скаргу. Відмова від касаційної скарги, зміна і доповнення касаційної скарги під час касаційного провадження. Межі перегляду судом касаційної інстанції.
19. Перегляд судових рішень Верховним Судом України, право на звернення та підстави такого перегляду. Вимоги до заяви про перегляд судового рішення Верховним судом України, строки та порядок її подання.
20. Підстави для здійснення кримінального провадження за нововиявленими обставинами. Вимоги до заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, порядок і строки її подання.
21. Угоди про примирення та про визнання винуватості в кримінальному провадженні. Ініціювання та укладення угоди, вимоги до її змісту. Участь адвоката при укладенні угод. Наслідки укладення та затвердження угоди. Загальний порядок судового провадження на підставі угоди.
22. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження: загальні засади, форми та обсяг. Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій. Видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція).

VIII. Господарське та господарське процесуальне право

1. Поняття, зміст та загальні принципи господарської діяльності. Розмежування відносин у сфері господарювання з іншими видами відносин. Обмеження у здійсненні господарської діяльності. Ліцензування, патентування та квотування господарської діяльності.
2. Конкуренція у сфері господарювання. Природні монополії. Відповідальність за недобросовісну конкуренцію.
3. Суб'єкти господарювання. Утворення та державна реєстрація суб'єкта господарювання. Установчі документи. Печатки. Припинення суб'єкта господарювання.
4. Види та організаційно-правові форми підприємств. Організаційна структура підприємства. Кінцевий бенефіціарний власник (контролер) підприємства. Майно підприємств. Об'єднання підприємств. Державні та комунальні підприємства.
5. Поняття і види господарських товариств. Порядок їх створення та державної реєстрації. Установчі документи. Статутний капітал та фонди господарського товариства. Припинення господарського товариства. Надання адвокатом правової допомоги з цих питань.
6. Поняття підприємства колективної власності. Господарська діяльність кооперативів. Загальні умови створення та припинення виробничого кооперативу. Членство у виробничому кооперативі.
7. Приватні підприємства. Поняття іноземного та підприємства з іноземними інвестиціями. Фермерське господарство.
8. Поняття об'єднання підприємств. Види і організаційно-правові форми об'єднань підприємств. Вихід учасника з об'єднання. Припинення об'єднання підприємств. Асоційовані підприємства. Холдингові компанії.
9. Громадянин як суб'єкт господарювання. Кредитні спілки. Особливості статусу благодійних та інших неприбуткових організацій у сфері господарювання.
10. Правовий режим майна суб'єктів господарювання. Джерела його формування. Підстави виникнення майнових прав та обов'язків суб'єктів господарювання. Гарантії та захист їх майнових прав.
11. Використання природних ресурсів суб'єктами господарювання. Особливості правового режиму використання природних ресурсів у сфері господарювання.
12. Об'єкти прав інтелектуальної власності. Використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності. Комерційна таємниця.
13. Цінні папери, їх види, умови і порядок випуску. Державне регулювання ринку цінних паперів. Корпоративні права, їх зміст. Законодавство про корпоративні права держави.

14. Господарські зобов'язання, їх види, підстави виникнення. Виконання та припинення господарських зобов'язань. Надання адвокатом правової допомоги суб'єктам господарювання.
15. Загальний порядок та умови укладання господарських договорів. Істотні умови господарського договору. Загальні засади відповідальності учасників господарських відносин. Галузі та види господарської діяльності. Спеціальний режим господарювання.
16. Зовнішньоекономічна діяльність та її правове регулювання. Суб'єкти і види зовнішньоекономічної діяльності. Іноземні інвестори і види іноземних інвестицій. Правова допомога адвоката у цих сферах.
17. Система господарських судів України, їх завдання і компетенція. Принципи господарського судочинства. Підвідомчість та підсудність справ господарським судам. Форми судового процесу. Міжнародний комерційний арбітраж.
18. Основні положення досудового врегулювання господарського спору. Порядок пред'явлення претензії. Порядок і строки її розгляду. Повідомлення заявника про результати розгляду претензії. Досудове врегулювання спорів, що виникають у разі зміни та розірвання господарських договорів. Участь адвоката у таких справах.
19. Право на звернення до господарського суду. Форма та зміст позовної заяви. Ціна позову. Подання зустрічного позову. Сторони і треті особи у судовому процесі, їх права та обов'язки. Представники сторін і третіх осіб у господарському суді. Судові витрати, їх склад та розподіл.
20. Поняття та види доказів у господарському процесі. Належність і допустимість доказів. Обов'язок доказування і подання доказів. Участь адвоката на цій стадії. Підстави звільнення від доказування.
21. Вирішення господарських спорів у першій інстанції. Участь адвоката під час судового розгляду господарських спорів. Виконання рішень господарського суду. Наказ господарського суду і пред'явлення його для виконання.
22. Оскарження рішень та ухвал господарських судів в апеляційному та касаційному порядку. Строки, порядок і наслідки такого оскарження. Межі перегляду. Перегляд судових рішень Верховним судом України та за нововиявленими обставинами. Участь адвоката на цих стадіях господарського процесу.

ІХ. Законодавство про працю

1. Конституційне право на працю. Основні трудові права працівника.
2. Регулювання трудових відносин. Законодавство про працю. Співвідношення міжнародних договорів про працю і законодавства України.

3. Колективний договір: сфера укладення, сторони, зміст, строк чинності та порядок укладення. Контроль за виконанням колективного договору. Спори, які виникають при його укладанні та виконанні. Правова допомога, яку може надати адвокат при розв'язанні таких спорів.
4. Трудовий договір: строки та порядок його укладання. Трудовий контракт. Гарантії при укладенні, зміні та припиненні трудового договору. Трудові спори, що впливають із трудових договорів. Надання адвокатом правової допомоги в таких справах.
5. Підстави припинення трудового договору. Підстави і порядок розірвання трудового договору. Трудові спори з цих питань. Правова допомога адвоката в таких справах.
6. Порядок звільнення працівників. Пільги та компенсації звільненим працівникам. Правова допомога в таких справах.
7. Робочий час та час відпочинку. Види робочого часу, облік робочого часу. Компенсація за роботу у вихідні та святкові дні. Правова допомога адвоката у випадках виникнення спорів з цих питань.
8. Право на відпустку. Види і тривалість відпусток, порядок і умови їх надання. Участь адвоката у справах, що виникають при порушеннях прав, пов'язаних із відпусткою.
9. Оплата праці, її правове регулювання. Системи оплати праці. Строки, періодичність і місце виплати заробітної плати. Строки розрахунку при звільненні. Відповідальність за затримку розрахунку при звільненні. Правова допомога адвоката при вирішенні спорів із цих питань.
10. Загальні підстави і умови матеріальної відповідальності працівників, межі такої відповідальності. Порядок покриття шкоди, заподіяної працівником та визначення її розміру. Надання адвокатом правової допомоги в таких справах.
11. Трудова дисципліна. Правила внутрішнього трудового розпорядку. Стягнення за порушення трудової дисципліни, строки і порядок їх застосування та зняття. Правова допомога адвоката в таких справах.
12. Правове регулювання праці жінок і молоді. Гарантії при прийомі на роботу і звільненні цієї категорії працівників. Надання адвокатом правової допомоги при порушенні прав цих працівників.
13. Індивідуальні трудові спори та органи, які їх розглядають. Позасудовий порядок і строки розгляду трудових спорів. Оскарження рішення комісії по трудових справах. Правова допомога адвоката у вирішенні цих спорів.
14. Розгляд трудових спорів у судах. Строки звернення до суду. Зміст і форма позовної заяви. Здійснення адвокатом представництва у суді.
15. Охорона праці та її правове регулювання. Відшкодування шкоди в разі ушкодження здоров'я працівників. Правова допомога адвоката в цих справах.
16. Правові засади соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату

працездатності. Правова допомога адвоката при розв'язанні таких спорів.

17. Права неповнолітніх у трудових правовідносинах. Особливості застосування праці осіб молодше вісімнадцяти років. Трудові спори з участю неповнолітніх. Правова допомога адвоката у випадках порушення трудових прав неповнолітніх.
18. Гарантії і компенсації у трудових правовідносинах. Спори, що можуть виникати з цих питань. Правова допомога адвоката при розв'язанні таких спорів.
19. Відрядження і його правове регулювання. Компенсації у зв'язку зі службовими відрядженнями. Документи, що надаються працівником на підтвердження вартості витрат по відрядженню.
20. Правове регулювання, права та гарантії діяльності професійних спілок, їх участь у захисті прав і представленні інтересів працівників при виникненні трудових спорів.
21. Правове регулювання та особливості умов праці учасників бойових дій, інвалідів війни та осіб, на яких поширюється чинність Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту". Правова допомога адвоката у випадках порушення трудових прав даної категорії працівників.
22. Нагляд і контроль за дотриманням законодавства про працю. Органи, що здійснюють такий нагляд і контроль, їх компетенція. Відповідальність за порушення законодавства про працю. Постанова Пленуму Верховного Суду України "Про практику розгляду судами трудових спорів".

Х. Житлове право

1. Конституційне право на житло та допомога адвоката при вирішенні спорів, пов'язаних із питаннями житла.
2. Жилі приміщення та житлові фонди. Органи управління житловим фондом. Форма участі громадян в управлінні житловим фондом.
3. Реалізація права громадян України на житло. Порядок реалізації цього права. Правова допомога адвоката у таких справах.
4. Підстави для визнання громадян такими, що потребують поліпшення житлових умов. Порядок обліку та надання жилих приміщень у будинках державної, комунальної та колективної власності. Правова допомога адвоката.
5. Ордер на жиле приміщення і його правове значення. Підстави та порядок визнання ордера недійсним. Правові наслідки визнання ордера недійсним. Ведення таких справ адвокатом.
6. Договір наймання та оренди жилого приміщення, предмет договору, форма та порядок його укладання. Використовування жилих приміщень

у будинках державної, комунальної та колективної власності. Ведення адвокатом справ цієї категорії.

7. Норма жилої площі при наданні громадянину жилого приміщення. Право на додаткову жилу площу окремих категорій громадян.
8. Плата за користування жилим приміщенням і комунальними послугами. Житлові субсидії. Правова допомога адвоката в цих питаннях.
9. Зміна договору наймання жилого приміщення в будинках державної, комунальної та колективної власності. Ведення таких справ адвокатом.
10. Підстави розірвання договору наймання жилого приміщення. Правова допомога адвоката при вирішенні такого роду спорів.
11. Порядок і підстави виселення із жилих приміщень. Спори, що виникають у таких випадках. Надання адвокатом правової допомоги при розгляді даних спорів у суді.
12. Виселення з наданням іншого жилого приміщення, виселення без надання іншого жилого приміщення, виселення у випадку визнання ордера недійсним. Правова допомога адвоката у таких справах.
13. Обмін жилих приміщень. Примусовий обмін жилих приміщень. Надання адвокатом допомоги у таких справах.
14. Бронювання жилого приміщення. Підстави та порядок оформлення бронювання. Ведення таких справ адвокатом.
15. Визнання особи такою, що втратила право використання жилим приміщенням. Надання правової допомоги в справах цієї категорії.
16. Приватизація державного житлового фонду. Поняття приватизації. Об'єкти приватизації. Порядок надання квартир (будинків) у власність громадянам. Правова допомога адвоката з цих питань.
17. Користування службовими жилими приміщеннями. Поняття службового жилого приміщення. Порядок надання службових жилих приміщень та оплата за їх використання. Порядок припинення користування службовим жилим приміщенням. Ведення таких справ адвокатом.
18. Використання жилих приміщень у гуртожитках. Порядок надання в користування приміщень у гуртожитках. Оплата за проживання у гуртожитку. Надання адвокатом правової допомоги з цих питань.
19. Правове положення житлово-будівельних кооперативів. Право громадян на вступ до ЖБК і отримання в ньому жилого приміщення. Права та обов'язки члена ЖБК та членів його сім'ї. Виселення із будинків ЖБК. Правова допомога в таких справах.
20. Використання жилих приміщень у квартирах (будинках) приватного житлового фонду. Виселення членів сім'ї власника квартири (будинку). Правова допомога адвоката в цих справах.
21. Практика застосування судами законодавства, що регулює право приватної власності громадянина на жиле приміщення. Правова допомога адвоката в таких справах.

22. Відповідальність за порушення житлового законодавства. Правова допомога адвоката в цих справах. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про деякі питання, що виникли в практиці застосування судами Житлового кодексу України».

XI. Сімейне право

1. Завдання Сімейного кодексу України.
2. Загальні принципи регулювання сімейних відносин.
3. Здійснення сімейних прав і виконання сімейних обов'язків. Захист сімейних прав та інтересів. Ведення адвокатом справ, що впливають із сімейних відносин.
4. Шлюб, його укладання і розірвання. Права та обов'язки подружжя. Ведення справ, пов'язаних із розірванням шлюбу.
5. Визнання шлюбу недійсним: підстави, порядок і правові наслідки. Спори, пов'язані з цими питаннями, юридична допомога адвоката.
6. Особисті немайнові права і обов'язки подружжя. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним і поділ спільного майна подружжя».
7. Право особистої власності подружжя. Спільна сумісна власність подружжя. Ведення адвокатом справ щодо поділу спільного майна подружжя.
8. Права та обов'язки подружжя по утриманню одне одного. Ведення адвокатом справ про стягнення аліментів на утримання одного із подружжя.
9. Шлюбний договір: його зміст, порядок укладання, правове значення, внесення змін в умови договору, розірвання. Визнання шлюбного договору недійсним. Використання адвокатом шлюбного договору при розірванні шлюбу.
10. Права та обов'язки матері, батька і дитини. Виявлення походження дитини.
11. Спори про визнання батьківства чи про оспорювання батьківства.
12. Особисті немайнові права та обов'язки батьків і дітей. Підстави позбавлення батьківських прав. Ведення адвокатом таких справ у суді.
13. Майнові права батьків і дітей. Роздільне майно батьків і дітей. Право спільної сумісної власності батьків і дітей.
14. Аліментні обов'язки батьків стосовно дітей. Порядок стягнення аліментів, їх розмір. Участь батьків у додаткових витратах на дитину. Ведення адвокатом справ, які виникають із спорів про стягнення аліментів на неповнолітніх та повнолітніх непрацездатних дітей.

15. Усиновлення: поняття, порядок оформлення усиновлення. Особи, які можуть бути усиновлювачами, правові наслідки усиновлення. Усиновлення дітей, що є громадянами України, іноземними громадянами. Участь адвоката у справах такої категорії.
16. Недійсність усиновлення. Відміна усиновлення. Правові наслідки.
17. Опіка та піклування над дітьми. Діти, над якими встановлюється опіка та піклування. Порядок оформлення опіки та піклування. Правова допомога в таких справах.
18. Патронат над дітьми.
19. Особисті немайнові права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів. Допомога адвокатів у вирішенні спорів про участь діда, бабки, прабабки та прадіда, братів та сестер, мачухи, вітчима у вихованні дитини.
20. Обов'язки по утриманню інших членів сім'ї та родичів. Розмір аліментів, що стягується з інших членів сім'ї та родичів, строки їх стягнення. Правова допомога в таких справах.
21. Застосування законів іноземних держав і міжнародних договорів в Україні.
22. Застосування Сімейного кодексу України до іноземців та осіб без громадянства.

ХІІ. Законодавство про адміністративні правопорушення та адміністративне судочинство

1. Адміністративне правопорушення і адміністративна відповідальність. Відмежування адміністративного правопорушення від кримінального правопорушення. Правова допомога в адміністративних справах.
2. Адміністративне стягнення, його види. Накладення адміністративного стягнення. Строки накладення адміністративного стягнення.
3. Адміністративна юрисдикція. Підвідомчість справ про адміністративні правопорушення. Органи (посадові особи), уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення.
4. Поняття провадження у справах про адміністративне правопорушення та його стадії.
5. Протокол про адміністративне правопорушення. Робота адвоката з протоколом про адміністративне правопорушення при наданні правової допомоги.
6. Адміністративне затримання. Органи, які правомочні його здійснювати. Строки затримання. Відмежування від адміністративного арешту та затримання і арешту за кримінальним процесуальним законодавством. Застосування примусу та вогнепальної зброї при затриманнях. Закон України «Про національну поліцію». Ведення адвокатом справ, пов'язаних з адміністративним затриманням.

7. Особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів уповноваженими органами.
8. Розгляд справ про адміністративне правопорушення. Особи, які беруть участь у провадженні в справах про адміністративне правопорушення. Участь адвоката у таких справах.
9. Постанова в справі про адміністративне правопорушення, її оскарження, роль у цьому адвоката. Судова практика.
10. Виконання постанов про накладення адміністративних стягнень. Робота адвоката на цій стадії.
11. Адміністративні правопорушення в галузі охорони праці і здоров'я населення. Ведення адвокатом таких справ.
12. Адміністративні правопорушення, що посягають на власність. Ознаки, за якими вони відрізняються від злочинів проти власності. Ведення адвокатом таких справ.
13. Адміністративні правопорушення в галузі стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації. Ведення адвокатом таких справ.
14. Адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку. Ведення адвокатом таких справ.
15. Адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління. Ведення адвокатом таких справ.
16. Завдання адміністративного судочинства. Принципи адміністративного судочинства. Правова допомога при вирішенні справ в адміністративному суді.
17. Система адміністративних судів України, їх компетенція щодо вирішення адміністративних справ. Підсудність адміністративних справ. Відводи. Судові виклики і повідомлення.
18. Право на звернення до адміністративного суду. Форма та зміст позовної заяви. Сторони і треті особи в адміністративному процесі, їх права та обов'язки. Судові витрати. Фіксування адміністративного процесу.
19. Учасники адміністративного процесу, їх права і обов'язки. Адміністративна процесуальна правосуб'єктність. Процесуальне представництво.
20. Докази в адміністративному процесі. Подання доказів. Обов'язок доказування. Підготовче провадження. Робота адвоката на цій стадії.
21. Судовий розгляд адміністративної справи. Судові рішення, порядок і строки їх оскарження. Перегляд судових рішень Верховним Судом України та за нововиявленими обставинами. Виконання судових рішень в адміністративних справах. Робота адвоката на цих стадіях адміністративного процесу. Судова практика.
22. Особливості провадження в окремих категоріях адміністративних справ: у справах щодо оскарження нормативно-правових актів; у справах з приводу рішень, дій або бездіяльності державної виконавчої служби; у

справах щодо уточнення списку виборців та оскарження рішень, дій або бездіяльності виборчих комісій, комісій з референдуму, членів цих комісій; у справах щодо скасування реєстрації кандидата на пост Президента України; у справах щодо обмеження реалізації права на мирні зібрання.

23. Особливості судового оскарження рішень, дій або бездіяльності виборчих комісій, комісій з референдуму, членів цих комісій.
24. Порядок оскарження рішення, дії або бездіяльності Центральної виборчої комісії щодо встановлення нею результатів виборів чи всеукраїнського референдуму. Спеціальні строки оскарження.
25. Особливості звернення до суду із заявою про уточнення списку виборців.
26. Особливості судового оскарження рішень, дій або бездіяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, засобів масової інформації, інформаційних агентств, підприємств, установ, організацій, їхніх посадових та службових осіб, творчих працівників засобів масової інформації та інформаційних агентств, які порушують законодавство про вибори та референдум. Обчислення строків оскарження.
27. Особливості судового оскарження дій або бездіяльності кандидатів, їхніх довірених осіб, партії (блоку), місцевої організації партії, їхніх посадових осіб та уповноважених осіб, ініціативних груп референдуму, інших суб'єктів ініціювання референдуму, офіційних спостерігачів від суб'єктів виборчого процесу.
28. Особливості звернення до суду по справам, пов'язаним із виборами Президента України.
29. Особливості оскарження судових рішень за наслідками розгляду справ, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму.
30. Особливості обчислення строків у справах, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму та наслідки їх порушення.
31. Особливості провадження в судах адміністративної юрисдикції у справах про дострокове припинення повноважень народного депутата України в разі невиконання ним вимог щодо несумісності.
32. Право обирати і бути обраним. Межі втручання держави у це право. (справа Суховецький проти України, Мельниченко проти України, *Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium, Py v. France*).

ХІІІ. Бюджетне, податкове та митне законодавство

1. Бюджетна система України, бюджетний устрій, бюджетний процес і його учасники. Бюджетні призначення.
2. Бюджетна класифікація. Класифікація доходів бюджету. Правове регулювання доходів бюджетів усіх рівнів. Класифікація видатків та кредитування бюджету.

3. Система оподаткування в Україні.
4. Основні засади податкового законодавства України. Податковий кодекс України, його зміст і значення.
5. Податок на прибуток підприємств. Надання правової допомоги при веденні таких справ.
6. Податок на додану вартість, акцизний податок та інші непрямі податки. Правова допомога суб'єктам оподаткування при веденні таких справ.
7. Податок на доходи фізичних осіб. Неоподаткований мінімум доходів громадян. Надання правової допомоги громадянам - платникам податків.
8. Транспортний податок. Правова допомога при виникненні спору.
9. Правове регулювання місцевих податків та зборів. Правова допомога в цих питаннях.
10. Державне мито та судовий збір, їх нормативно-правове регулювання.
11. Оподаткування адвокатської діяльності. Нормативно-правове регулювання та вдосконалення законодавства України з цього питання.
12. Відповідальність за порушення податкового законодавства. Ведення адвокатом таких справ.
13. Оскарження рішень державних органів, які уповноважені застосовувати заходи відповідальності за порушення податкового законодавства. Надання адвокатом юридичної допомоги в таких категоріях справ.
14. Законодавство України з питань державної митної справи та особливості його застосування. Митний кодекс України. Запобігання та протидія контрабанді. Правова допомога адвоката у справах про контрабанду.
15. Порядок і умови переміщення товарів через митний кордон України, їх митний контроль та митне оформлення. Оскарження постанов про порушення митних правил. Правова допомога адвоката у таких справах.
16. Поняття захисника згідно з нормами Митного кодексу. Мета і порядок адміністративного затримання у випадках порушення митних правил. Правова допомога адвоката у таких випадках.
17. Відповідальність за порушення митного законодавства. Види стягнень за порушення митних правил. Компроміс у справі про порушення митних правил. Правова допомога адвоката у таких справах.
18. Правове регулювання бухгалтерського обліку в Україні.
19. Правове регулювання аудиторської діяльності. Загальні умови та підстави проведення аудиту та надання інших аудиторських послуг. Випадки обов'язкового проведення аудиту. Використання аудиту в адвокатській діяльності.
20. Законодавство про валютне регулювання і валютний контроль. Відповідальність за його порушення. Правова допомога з цих питань.
21. Правове регулювання грошового обігу в Україні. Право грошової емісії. Правове становище Національного банку України.

22. Правове становище органів державного казначейства і їх функції.

XIV. Законодавство про довкілля (земельне, водне, про надра тощо)

1. Суб'єкти права власності на землю, їхні права, обов'язки. Захист права власності на землю.
2. Право і види власності на землю. Спільна сумісна власність на землю. Порядок і умови отримання землі у приватну власність.
3. Позбавлення права власності на землю і на право користування землею. Порядок розгляду спорів.
4. Органи, які розглядають земельні спори. Строки і порядок їх вирішення. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ».
5. Плата за землю. Земельний податок. Застава земельних ділянок і земельні торги. Спори з цих питань і порядок їх вирішення.
6. Приватизація землі. Спори з цих питань і порядок їх вирішення.
7. Підстави припинення прав на землю та вилучення земельних ділянок. Розгляд спорів із цих питань.
8. Відшкодування збитків у зв'язку з викупом та примусовим відчуженням земельних ділянок: порядок, розміри, умови, спори з приводу відшкодування збитків.
9. Відповідальність за порушення ветеринарно-санітарних норм. Види цієї відповідальності. Органи, уповноважені розглядати справи про право порушення у галузі ветеринарної медицини, порядок розгляду.
10. Правове регулювання використання ядерної енергії та відповідальність за порушення у цій галузі.
11. Правове регулювання захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання, відшкодування завданої шкоди.
12. Правове регулювання використання лісових ресурсів і користування земельними ділянками лісового фонду.
13. Вирішення спорів у галузі охорони, захисту, використання та відтворення лісів.
14. Відповідальність фізичних і юридичних осіб за шкоду, заподіяну лісовому господарству, її компенсація та відшкодування.
15. Водокористування: суб'єкти, види і порядок. Відповідальність за порушення водного законодавства.
16. Вирішення спорів із питань використання й охорони вод і відтворення водних ресурсів.
17. Відповідальність за порушення водного законодавства.

18. Правовий статус територій, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Юридичний захист громадян, які проживають на цій території, їхні пільги, гарантії.
19. Правовий статус громадян, що постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Правова допомога цій категорії громадян.
20. Правове регулювання використання надр в Україні. Надання надр у користування, права і обов'язки користувачів надр. Плата за користування надрами.
21. Вирішення спорів із питань користування надрами. Відповідальність за порушення законодавства про надра.
22. Правове регулювання використання водойм в Україні. Спори з цих питань.

XV. Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

1. Роль і місце Конвенції в системі захисту прав та свобод людини в рамках української правової системи. Застосування Конвенції та практики ЄСПЛ в Україні.
2. Міжнародні механізми захисту прав людини. Право громадян України на звернення до конвенційних органів з захисту прав людини.
3. Право на життя та позитивні зобов'язання держави. Заборона смертної кари, питання екстрадиції та видачі правопорушників (навести приклад рішення ЄСПЛ у конкретній справі).
4. Заборона катувань, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження або покарання (навести приклад рішення ЄСПЛ у конкретній справі).
5. Заборона рабства та примусової праці (привести приклад рішення ЄСПЛ в конкретній справі).
6. Право на свободу та особисту недоторканність. Свобода пересування (навести приклад рішення ЄСПЛ у конкретній справі).
7. Право на справедливий судовий розгляд неупередженим судом (привести приклад рішення ЄСПЛ в конкретній справі).
8. Заборона зворотної дії кримінального права (привести приклад рішення ЄСПЛ в конкретній справі).
9. Право на повагу до приватного і сімейного життя (привести приклад рішення ЄСПЛ в конкретній справі).
10. Свобода думки, совісті та релігії (навести приклад рішення ЄСПЛ у конкретній справі).
11. Свобода вираження поглядів (навести приклад рішення ЄСПЛ у конкретній справі).

12. Свобода мирних зібрань та об'єднання (навести приклад рішення ЄСПЛ у конкретній справі).
  13. Право на ефективний засіб захисту прав і свобод, гарантованих Конвенцією (навести приклад рішення ЄСПЛ у конкретній справі).
  14. Поняття дискримінації та його розвиток у практиці Європейського суду з прав людини (навести приклад рішення ЄСПЛ у конкретній справі).
  15. Захист прав власності Європейським судом з прав людини (привести приклад рішення ЄСПЛ в конкретній справі).
  16. Принцип NON BIS IN IDEM (заборони притягнення до відповідальності або покарання двічі за одне й те саме діяння) (привести приклад рішення ЄСПЛ в конкретній справі).
  17. Право на оскарження в кримінальних провадженнях. Відшкодування в разі незаконного засудження (навести приклад рішення ЄСПЛ у конкретній справі).
  18. Право на освіту. Право на вільні вибори (привести приклад рішення ЄСПЛ в конкретній справі).
  19. Порядок, умови та строки звернення до Європейського суду з прав людини. Критерії прийнятності скарги Європейським судом з прав людини та процедура її розгляду.
  20. Індивідуальні та колективні заходи при встановленні порушення державою прав особи.
  21. Процедура дружнього врегулювання у справі, яка перебуває в провадженні Європейського суду з прав людини.
  22. Рішення Європейського суду з прав людини та порядок їх виконання Україною.
-